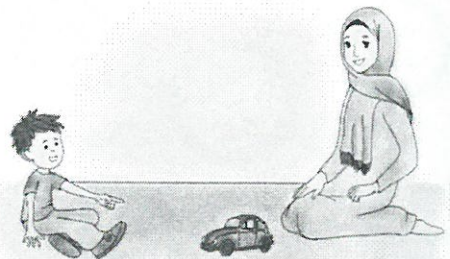
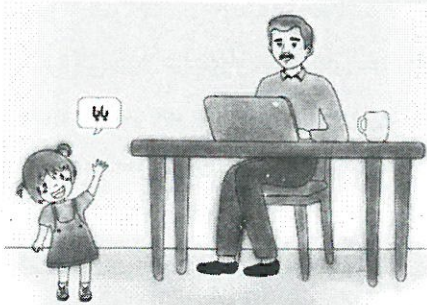
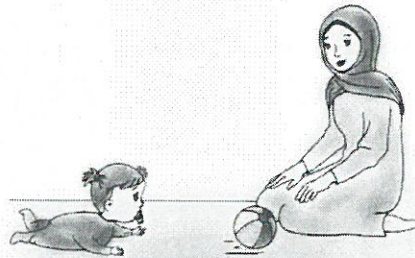

آنچه درباره رشد مهارت‌های ارتباطی و عوامل مؤثر بر آن باید بدانید

برای این که بتوانید به بهترین شکل ممکن به کودکان کمک کنید، لازم است ابتدا مهارت‌های ارتباطی او را به خوبی بشناسید. اگر به شناخت کافی و مناسب از کودکان رسیده باشید، به خوبی می‌توانید با او ارتباط برقرار کنید و مسیر کسب مهارت‌های ارتباطی (کلامی و غیرکلامی) را برای او هموار کنید. در ابتدای این فصل، شما با عوامل خطری که تهدیدی در مسیر رشد مهارت‌های ارتباطی کودک هستند آشنا خواهید شد. در ادامه فصل با ارائه

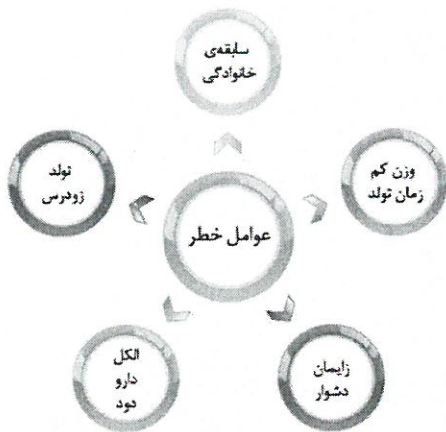
جدول‌هایی که در آن ویژگی‌های رشدی کودک آورده شده است، می‌توانید سطح ارتباطی کودکان را تعیین کنید و از ویژگی‌های ارتباطی او آگاه شوید. بعد از شناسایی سطح ارتباطی کودکان، قادر خواهید بود تا از مطالب فصل‌های بعدی برای کمک به او استفاده کنید.

عوامل خطر یا زنگ خطر چه هستند؟

همان‌طور که گفته شد، در ابتدا با عواملی آشنا می‌شوید که به‌عنوان زنگ خطر شناخته می‌شوند و اگر وجود داشته باشند به‌عنوان تهدیدی برای رشد مهارت‌های ارتباطی کودک به شمار می‌روند.

کودکان با شرایط زیر، در معرض خطر بیشتری برای ایجاد تأخیر در رشد مهارت‌های ارتباطی هستند.

- کودکی که یکی از اعضاء خانواده یا بستگانش (خاله، عمو، عمه و غیره) دارای سابقهٔ دیر صحبت کردن یا مشکل در گفتن کلمات و جملات باشد.
- کودکی که زودتر از موعد مقرر به دنیا آمده است؛ به عبارت دیگر مدت زمان بارداری مادر، کمتر از ۳۷ هفته بوده است.
- کودکی که در هنگام تولد، وزن کمی داشته و یا از نظر جسمی ضعیف بوده است.
- کودکی که در دوران بارداری مادر و یا شیردهی در معرض داروهای خاص، الکل و یا دود حاصل از مصرف دخانیات بوده است.
- کودکی که در یک زایمان دشوار به دنیا آمده است و یا مشکلاتی در وضعیت سلامت جسمانی داشته است.

عوامل ذکر شده در بالا، برخی از عوامل خطر هستند. وجود این عوامل می‌تواند باعث افزایش این احتمال شود که کودک شما مهارت‌های صحبت کردن را نسبت به سایر کودکان دیرتر یاد بگیرد (تأخیر گفتاری) و یا مهارت‌های ارتباطی ضعیف‌تری داشته باشد (اختلال ارتباطی) در صورت وجود این عوامل خطر، باید بیشتر مراقب رشد مهارت‌های ارتباطی کودک خود باشید و با دقت بیشتری او را بررسی کنید تا مطمئن شوید مراحل

رشد را به‌خوبی طی می‌کند و در صورتی که در سپری کردن مراحل رشد دچار تأخیر است، اقدامات لازم را به موقع انجام دهید.

اگر عوامل بالا در کودک شما وجود دارد و می‌بینید که کودکان نسبت به کودکان دیگر در برقراری ارتباط عقب‌تر است و یا مانند آن‌ها ارتباط برقرار نمی‌کند، با گفتاردرمانگر مشورت کنید و در کنار آن از راهنمایی‌های این کتاب نیز استفاده کنید.

پس از بررسی عوامل خطر در کودکان، نوبت به تعیین سطح مهارت‌های ارتباطی کودک می‌رسد.

کودک از نظر مهارت‌های ارتباطی در چه سطحی است؟

جاده‌ای را در نظر بگیرید که ماشین‌ها می‌خواهند از آن عبور کنند. ممکن است یک ماشین در این جاده سریع‌تر و ماشین دیگر آهسته‌تر حرکت کند و این در حالی است که هر دو ماشین به مقصد خواهند رسید. طی کردن مراحل رشد کودک نیز مانند سرعت ماشین‌ها در جاده می‌تواند کند یا سریع باشد. ممکن است کودکی، این مراحل را با سرعت بیشتر؛ ولی کودک دیگری آهسته‌تر سپری کند. خیلی از کودکان علی‌رغم سرعت متفاوت در رشد، مراحل رشد را به‌طور طبیعی طی می‌کنند. لازم است توجه شود، هر کودک سرعت یادگیری مخصوص به خودش را دارد و در زمان مناسب خودش به توانایی‌های گفتاری و ارتباطی می‌رسد. اگر کودکی این مراحل را خیلی کندتر از بقیه کودکان هم سن و سالش طی کند، لازم است به او کمک شود.

اگر پدر و مادر با مهارت‌های کودکان در سنین مختلف آشنا باشند، می‌توانند مشخص کنند چقدر انتظاراتشان از رشد کودکشان واقعی است و در صورتی که رشد کودک کمتر از حد انتظار باشد، به او کمک کنند تا سریع‌تر مراحل رشد را بگذرانند.

در جدول‌های زیر سؤالاتی درباره مهارت‌های کودک از تولد تا ۳ سالگی آورده شده است. این جدول‌ها براساس گروه‌های سنی مختلف تنظیم شده‌اند. با توجه به سن کودکان به سراغ جدول مربوط به کودکان آن سن بروید و به سؤالات آن پاسخ دهید. سؤالاتی که در هر جدول پرسیده شده‌اند، عملکرد کودکان طبیعی آن گروه سنی را نشان می‌دهند. با پاسخ به سؤالات، مشخص می‌شود کودکان در کدام سطح رشدی قرار دارد. همچنین مشخص می‌شود بین سن شناسنامه‌ای کودک و سن مربوط به سطح مهارت‌های او چقدر فاصله وجود دارد.

جدول ۱- (تولد تا ۱ ماهگی)

شماره	سؤالات	بله	خیر
۱	وقتی صدای بلند و ناگهانی می‌آید، آیا کودک شما ناگهان از جا می‌پرد؟		
۲	آیا کودک در مواقع مختلف مانند زمان‌هایی که گرسنه است یا خوابش می‌آید، با گریه کردن شما را متوجه نامناسب بودن شرایطش می‌کند؟		
۳	آیا در مواقع مختلف مانند خوش حالی یا ناراحتی، حالت صورت کودکتان تغییر می‌کند؟		
۴	آیا کودک زمانی که شیر در گلویش می‌پرد سرفه می‌کند؟		
۵	اگر داخل یا اطراف دهان کودک را لمس کنید، آیا لب‌ها و دهانش تکان می‌خورند؟		
۶	اگر گونه یا لب‌های کودک را با انگشت یا نوک سینه لمس کنید، آیا سرش را به سمت آن می‌چرخاند؟		
۷	آیا بین تنفس و بلعیدن کودک هماهنگی وجود دارد؟ یعنی زمانی که شیر می‌خورد، آیا بعد از دو یا سه بار مکیدن سینه، شیر را می‌بلعد و بعد نفس می‌کشد؟		

جدول ۲- (۱ تا ۳ ماهگی)

شماره	سؤالات	بله	خیر
۱	اگر اسباب‌بازی یا وسیله‌ای را مقابل کودک به آرامی حرکت دهید، آیا با چشم‌هایش حرکت آن را دنبال می‌کند؟		
۲	زمانی که جلوی چشم کودک نیستید و او گریه می‌کند، آیا به محض دیدن شما گریه‌اش قطع می‌شود؟		
۳	وقتی کودک در حال گریه کردن است، آیا صدایی غیر از صدای شما می‌تواند او را آرام کند و باعث شود گریه‌اش تمام شود؟		
۴	اگر برای کودک شکلک درآورید، آیا به شما توجه و نگاه می‌کند؟		
۵	آیا گاهی مواقع کودک صداسازی‌هایی از حلقش تولید می‌کند؟ (صداهایی مثل قرقر یا گگ)		
۶	آیا برخی اوقات در طول روز، کودک از خودش صداهایی درمی‌آورد؟ (مثلاً جیغ بزند یا با صدای بلند بخندد)		
۷	آیا زمانی که انگشت یا وسیله‌ای را در دست کودک قرار می‌دهید، دستش را می‌بندد؟		
۸	آیا وقتی به کودک شیر می‌دهید یا زمان شیر خوردن با شما چشم در چشم می‌شود؟		
۹	آیا وقتی با کودک صحبت می‌کنید و لحن صدایتان را تغییر می‌دهید (به‌عنوان مثال قربان صدقه کودک‌تان می‌روید)، کودک نگاهش تغییر می‌کند (انگار که تعجب کرده است)؟		
۱۰	وقتی کودک را بغل می‌کنید، می‌تواند برای مدت کوتاهی گردنش را نگه دارد؟		

جدول ۳- (۳ تا ۶ ماهگی)

شماره	سؤالات	بله	خیر
۱	اگر آهنگ صدایان را تغییر دهید (مثلاً بلندتر یا با عصبانیت صحبت کنید)، آیا کودک واکنش نشان می‌دهد (به عنوان مثال گریه کند)؟		
۲	آیا کودک به صداهای اطرافش توجه می‌کند؟ (مثلاً صدای اسباب‌بازی‌ها یا صدای موسیقی)		
۳	اگر در مقابل کودک بنشینید و دستانتان را تکان دهید، آیا سعی می‌کند دستانتان را مانند دستان شما حرکت دهد؟		
۴	مقابل کودک هستید و با او صحبت می‌کنید، آیا سعی می‌کند تا حرکات زبان شما را تقلید کند؟		
۵	آیا کودک متوجه می‌شود که در ادامه چه چیزی پیش می‌آید؟ (مثلاً با دیدن شیشه دارو متوجه شود که مادر می‌خواهد به او داروی تلخ بدهد و گریه کند)		
۶	آیا کودک از تماشای انجام بازی‌هایی مثل دالی موشه یا دست دستی خوشش می‌آید؟		
۷	آیا کودک گاهی صداهای ساده مانند «ا»، «کا»، «با» و غیره را تولید می‌کند؟		
۸	اگر کودک شما را نبیند و شما اسمش را صدا کنید، آیا به شما نگاه می‌کند؟		
۹	آیا واکنش و رفتار کودک در مواجهه با افراد غریبه نسبت به افراد آشنا متفاوت است؟ (مثلاً به آن‌ها خیره می‌شود یا اخم می‌کند)		
۱۰	آیا کودک در حالتی که به پشت خوابیده با گرفتن پاهایش بازی می‌کند؟		
۱۱	یک اسباب‌بازی یا وسیله دور از دسترس کودک قرار دارد، آیا با غلت زدن، خزیدن یا چرخیدن برای رسیدن به آن تلاش می‌کند؟		
۱۲	آیا می‌تواند گردنش را بلند کند و سرش را به طرفین بچرخاند؟		

جدول ۴- (۶ تا ۹ ماهگی)

شماره	سؤالات	بله	خیر
۱	کودک در حال انجام کاری است، آیا اگر شما با لحنی محکم به او بگویید «نه» یا «تکن» کارش را برای لحظه‌ای هم که شده متوقف می‌کند؟		
۲	آیا کودک صداسازی‌های تکراری مانند «بابا»، «دادا»، «قاقا» یا «ماما» را تولید می‌کند؟		
۳	اگر صداسازی‌هایی که کودک‌تان انجام می‌دهد را برایش تقلید کنید، آیا سعی می‌کند تا آن‌ها را بعد از شما تکرار کند؟		
۴	اگر استکان یا فنجان را برای کودک نگه دارید، آیا می‌تواند از آن آب بنوشد؟		
۵	اگر یک تکه نان یا بیسکویت به کودک بدهید، آیا خودش می‌تواند آن را بخورد؟		
۶	آیا کودک می‌تواند با هر دستش یک اسباب‌بازی کوچک را بردارد و آن‌ها را برای مدتی مثلاً حدود یک دقیقه در دستانش نگه دارد؟		
۷	آیا کودک، زمانی که افراد آشنا می‌بینند آن‌ها را می‌شناسند و دستانتان را برای این که او را بغل کنند بالا می‌آورد؟		
۸	اگر یک اسباب‌بازی را از جلوی دید کودک پنهان کنید، آیا متوجه شده و به دنبال آن می‌گردد و یا از ناپدید شدن آن گریه می‌کند؟		
۹	آیا کودک متوجه می‌شود که یک اسباب‌بازی چگونه کار می‌کند؟ (مثلاً اگر دکمه‌ای داشته باشد آن را فشار می‌دهد یا اگر مانند جفجغه با تکان دادن صدا می‌دهد آن را تکان می‌دهد)		
۱۰	آیا کودک می‌تواند بدون کمک بنشیند؟		

جدول ۵- (۹ تا ۱۲ ماهگی)

شماره	سوالات	بله	خیر
۱	زمانی که با کودک صحبت می‌کنید، آیا به شما گوش می‌دهد؟ (منظور توجه کردن به صحبت‌های شماست)		
۲	وقتی نام اشیا یا افرادی که برای کودک آشنا هستند گفته می‌شود، آیا آن را درک می‌کند؟ (مانند توپ، نی، بابا و غیره)		
۳	آیا کودک در حدود اولین سال تولدش یک یا دو کلمه ساده مثل «ماما»، «بابا»، «دادا» یا «به» را بیان می‌کند؟		
۴	اگر یک اسباب‌بازی را از جلوی دید کودک پنهان کنید (مثلاً یک پارچه یا کاغذ روی آن قرار دهید)، آیا می‌تواند آن را پیدا کند؟		
۵	اگر فقط نام بازی‌های ساده کودکان را که کودکان یاد گرفته است به او بگویید، بدون آن که بازی را برای وی اجرا کنید، آیا می‌تواند آن‌ها را انجام دهد؟ (بازی‌های ساده کودکان مانند سرسری، دست دسی، دالی و ...)		
۶	یک دستور ساده مانند «بیا اینجا» یا «توپ رو بده من» را بدون این که اشاره کنید به کودک بگویید، آیا آن را انجام می‌دهد؟		
۷	آیا کودک می‌تواند «بله» یا «خیر» را به شما نشان دهد؟ (مثلاً با تکان دادن سرش یا با صداسازی)		
۸	یک اسباب‌بازی در دست کودک است و شما دستتان را به سمت او دراز می‌کنید و از او می‌خواهید آن را به شما بدهد، آیا کودک اسباب‌بازی را به سمت شما دراز می‌کند؟ (البته ممکن است چون آن را خیلی دوست دارد به شما ندهد)		
۹	آیا کودک با شما توپ‌بازی انجام می‌دهد؟ مثلاً اگر توپی را به سمت کودک بیندازید، آیا می‌تواند آن را به سمت شما بغلتاند یا پرتاب کند؟		
۱۰	آیا کودک به دیدن تصاویر کتاب علاقه نشان می‌دهد؟		
۱۱	آیا کودک می‌تواند دو چیز را با هم تطبیق دهد؟ (مثلاً می‌داند که صدای «ماماما» با گاو مرتبط است و یا لوله استوانه‌ای شکل باید درون سوراخ دایره‌ای برود)		
۱۲	آیا کودک کارهای شما را تقلید می‌کند؟ (مثلاً مانند شما اسباب‌بازی‌ها را جا به جا کند یا مانند شما خط‌خطی کند)		
۱۳	آیا کودک با شما ارتباط برقرار می‌کند و سعی می‌کند منظورش را به شما منتقل کند؟ مثلاً با کشیدن دست یا گوشه لباس شما سعی کند چیزی را به شما نشان دهد یا توجه شما را جلب کند، با دراز کردن دستش به سمت شما بخواهد اسباب‌بازی را از شما بگیرد یا اسباب‌بازی خودش را به شما بدهد و یا چیزی را که می‌خواهد به شما نشان دهد؟		
۱۴	آیا کودک با وسایل مختلف بازی می‌کند؟ مثلاً با اشیاء مختلف مثل قاشق یا بشقاب بازی کند، آن‌ها را به هم بزند یا تکان بدهد.		
۱۵	آیا کودک صداسازی‌های طولانی‌تر مانند «د د د» یا «ب ب ب» یا «ماماما» را انجام می‌دهد؟		
۱۶	آیا کودک سعی می‌کند با دستش غذا را بردارد و به دهانش برود؟		
۱۷	آیا می‌تواند چهار دست و پا برود و یا در مواقعی بایستد؟		

جدول ۶- (۱۲ تا ۱۸ ماهگی)

شماره	سوالات	بله	خیر
۱	آیا کودک به چیزهایی که برایش جالب هستند نگاه می‌کند و یا آن‌ها را نشان می‌دهد؟ (مثلاً تصاویری که در کتاب یا جاهای دیگر می‌بیند را نشان دهد و یا دستش را روی آن‌ها بکشد)		
۲	آیا کودک چهار کلمه یا بیشتر می‌گوید؟		
۳	اگر به کودک خود بگویید «جورابت کو؟» یا «تویت را بیار»، آیا به دنبال آن می‌رود و آن را پیدا می‌کند؟		
۴	اگر یک جمله دو کلمه‌ای مانند «بابا کو؟»، «تنی رفت» یا «توپ بده» را به کودک بگویید، آیا آن را برایتان تکرار می‌کند؟ (هرچند ممکن است آن را اشتباه تلفظ کند)		
۵	اگر تصاویری را به کودک نشان دهید و بدون این‌که به آن‌ها اشاره کنید به کودک بگویید «جوجو کو؟» یا «توپ کدومه؟»، آیا حداقل یکی از تصاویر را به‌طور صحیح نشان می‌دهد؟		
۶	آیا کودک هم‌زمان از کلمه و اشاره استفاده می‌کند؟ (مثلاً دستش را به سمت شما بیاورد و بگوید «بده»)		
۷	آیا کودک خودش می‌تواند با قاشق غذا بخورد یا با لیوان یا فنجان آب بنوشد؟ (هرچند ممکن است مقداری از آن را بریزد)		
۸	زمانی که می‌خواهید لباس‌های کودک را دربیاورید، آیا با بالا آوردن دستش با شما همکاری می‌کند؟		
۹	حرکاتی مانند باز و بسته کردن دهان، پلک‌زدن، دست‌زدن به بینی یا بیرون آوردن زبان را در مقابل کودک انجام دهید، آیا حداقل یکی از حرکات شما را تقلید می‌کند؟		
۱۰	زمانی که کودک نمی‌تواند یک اسباب‌بازی را روشن کند یا بسته خوراکی را باز کند، آیا برای کمک گرفتن نزد شما می‌آید؟		
۱۱	آیا کودک کارهای شما را تقلید می‌کند؟ مثلاً ادای تمیز کردن، نماز خواندن یا جارو کشیدن شما را درمی‌آورد؟		
۱۲	اگر نحوه انجام یک کار یا بازی را به کودک نشان دهید، آیا می‌تواند مانند شما آن را انجام دهد؟ (مثلاً اسباب‌بازی‌ها را در جعبه بریزید یا با چوب به توپ ضربه بزنید)		
۱۳	اگر خودکار یا مداد را به کودک بدهید، آیا بدون این‌که نحوه خط‌خطی کردن را نشان دهید می‌تواند این کار را انجام دهد؟		
۱۴	آیا نام بعضی از اعضاء بدنش را می‌داند و زمانی که نام یک عضو را می‌گویید آن را نشان می‌دهد؟		
۱۵	اگر شما چند آجر اسباب‌بازی را مانند یک قطار ردیف کنید، آیا کودک نیز می‌تواند آجرهای خودش را مانند شما به ردیف قرار دهد؟ (حتماً لازم نیست که به تعداد آجرهای شما باشد)		